

Nové české knihovnické normy

Od roku 1991, kdy začal platit první polistopadový zákon o technické normalizaci, bylo z norem zpracovaných technickou komisí ISO/TC 46 zavedeno celkem 37 norem jako československé státní, později české technické normy (přehled viz tab. 1). Z původních ČSN zůstává v platnosti pouhých 15, přičemž u řady z nich se již připravuje převzetí obdobných ISO norem, které tyto normy postupně nahradí.

Proces zpracování českých norem probíhá prakticky výlučně na základě přebírání originálu - překladem a v některých případech dokonce schválením k přímému

používání (jedná se např. o kódové soubory jednotlivých abeced pro výměnu bibliografických informací, tedy o materiály, kde kromě názvu prakticky není co překládat). Možnost spolupracovat na redakci překladů je otevřená všem zájemcům, kteří se přihlásí jako účastníci do připomínkového řízení. Oficiálně se účastníkem připomínkového řízení může stát kdokoliv, kdo se po vyhlášení úkolu ve Věstníku Úřadu pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví (ÚNMZ) přihlásí ve stanoveném termínu zpracovateli normy. V poslední době se díky spolupráci s odborem knihovnictví Národní knihovny ČR daří rozvíjet alternativní organizaci připomínkového řízení tak, aby se jednotlivé standardy dostaly ještě před dokončením do těch skutečně nejpovolanejších rukou.

V poslední době byly vydány tyto české verze norem ISO:

ČSN ISO 11620	Informace a dokumentace	–	Ukazatele výkonnosti knihoven
ČSN ISO 10324	Informace a dokumentace	–	Údaje o fondu – Souhrnná úroveň
ČSN ISO 4	Informace a dokumentace	–	Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů
ČSN ISO 690-2	Informace a dokumentace	–	Bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části
ČSN ISO 3297	Informace a dokumentace	–	Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN)

Všechny lze považovat za užitečné a potřebné - ať už proto, že na naší odborné scéně dosud zcela chyběly, nebo proto, že jejich zavedení a respektování je důležité z hlediska kompatibility našich systémů do mezinárodních celků.

Charakteristika normy **ČSN ISO 11620 – Ukazatele výkonnosti knihoven** a příloha se schválenými ukazateli viz blok o měření kvality a výkonnosti.

Další norma v pořadí - **ČSN ISO 10324 Informace a dokumentace – Údaje o fondu – Souhrnná úroveň** specifikuje požadavky na prezentaci údajů o fondu popisných jednotek seriálových a neseriálových publikací, s cílem prohloubit konzistentnost při sdělování a výměně informací o knihovních jednotkách. Je určena pro psaní výkazů a zpráv o fondu, zpracovávaných ve vizuální formě. Norma stanoví a definuje datové prvky pro údaje o fondu na souhrnné úrovni vhodné pro vykazování knihovních jednotek jedné nebo více knihoven nebo institucí. Specifikuje obsah a posloupnost datových prvků uvnitř datových oblastí a požadavky na začlenění datových oblastí do údajů o fondu, podrobně popisuje jednotlivé datové prvky a oblasti, jejich úrovně, interpunkci a oddělovače, včetně pokynů pro aplikaci. Vše je v informativní příloze dokumentováno na řadě příkladů.

ČSN ISO 4 Informace a dokumentace – Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů nahradila všem knihovníkům důvěrně známou normu ČSN 01 0196. Možná, že i zde k lítosti některých uživatelů nastupuje namísto jednoznačného předpisu jen soubor pravidel. První rozdíl spočívá v tom, že norma ČSN ISO 4 se neomezuje pouze na zkracování názvů časopisů a jiných periodik, nýbrž je obecně použitelná pro slova v názvech a názvy jakýchkoliv publikací. Jednotlivá pravidla se v detailech liší, i když zásadní rozpory se nevyskytují. (Nová norma například nezná doporučení psát všechna substantiva velkými písmeny, zato je zde větší snaha o rozlišení slov s různým významem nebo morfologickou strukturou.)

Základním principem normy ČSN ISO 4 je požadavek, aby každý název měl svou jedinečnou zkratku. Vedle pravidel zkracování obsažených v této normě je k tomu nezbytný také soupis standardizovaných zkratk sloz z názvů. V tomto bodě se norma odvolává na Seznam zkratk názvů, který spravuje Mezinárodní centrum ISSN v Paříži.

Norma **ČSN 690-2 Informace a dokumentace – Bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich částí** doplňuje základní část téže normy, která byla vydaná v roce 1996. Druhá část specifikuje prvky bibliografických citací elektronických dokumentů. Stanoví a předepisuje pořadí prvků citace a zavádí konvence transkripce a úpravy informací získaných ze zdrojového elektronického dokumentu.

Potřeba citování elektronických dokumentů neustále roste, neboť stále větší počet publikací a dalších dokumentů je vydáván v elektronické formě. Elektronické do-

kumenty mohou být fixní a neměnné, nebo mohou těžit z výhod počítačového prostředí a umožnit modifikace svého obsahu i formy. Elektronický dokument může a nemusí mít papírový nebo jiný ekvivalent. Ačkoliv se elektronický dokument může stylisticky podobat tištěné publikaci (jako je monografie, seriálový dokument nebo článek či kapitola), fyzické charakteristiky neoddelitelné od tištěných publikací se nemohou v elektronické formě objevit. Rostoucí množství odborné komunikace realizované prostřednictvím telekomunikačních sítí spadá někam mezi publikované články a osobní korespondenci. Vlastnosti, které uživateli umožní se podle své vůle pohybovat z jednoho bodu elektronického dokumentu k jinému a dokonce i do jiného dokumentu, znamenají komplikace, s nimiž se v tradiční lineární podstatě tištěných dokumentů nesetkáme. Ačkoliv mezi některými tištěnými publikacemi a některými elektronickými dokumenty lze najít podobné znaky, elektronické dokumenty mají svou vlastní identitu jako počítačové programy, databáze, soubory nebo záznamy, které existují ve strojem čitelném formátu, jako jsou dokumenty online, na CD-ROM, na magnetické páse, na disku nebo jiném elektronickém paměťovém médiu. Bibliografické citace těchto dokumentů musejí odrážet jejich identitu, nikoliv identitu jejich papírové náhražky.

Při zachování stejné struktury jako u normy ČSN ISO 690 se ve 2. části podrobně probírají prvky citací elektronických monografií, seriálových publikací a diskusních fór. Dále norma zavádí obecná pravidla citování a podrobně specifikuje jednotlivé prvky citací.

Norma **ČSN ISO 3297 Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN)** převádí do české praxe v pořadí již třetí vydání předpisu upravujícího mezinárodní standardní číslování seriálových publikací, které zohledňuje poslední vývoj v této oblasti a je podmínkou našeho úspěšného napojení na celosvětový systém evidence seriálových publikací.

Norma ČSN ISO 3297 definuje standardní kód (ISSN) pro jednoznačnou identifikaci seriálových publikací a přispívá tak k jeho používání. Každé Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN) je jedinečným identifikátorem určité seriálové publikace. Číslo ISSN se přitom používají pro celou oblast seriálových publikací, ať už vydaných v minulosti, v současnosti nebo těch, které budou teprve vydány, a to bez ohledu na nosič publikace. Mezi seriálové publikace patří periodika, noviny, ročenky (jako jsou zprávy, výroční zprávy, adresáře atd.) a časopisy, edice, materiály z konferencí, práce atd. vědeckých společností.

Tolik stručný přehled nejnovějších přírůstků do vcelku početné rodiny českých knihovnických norem. Závěrem můžeme snad už jen novým normám popřát, aby se přesto, že jsou nepovinné, staly nepostradatelným pomocníkem pro všechny, jejichž činnost se tak či onak dotýká jejich předmětu. Objednat si plné znění norem a dozvědět se další aktuální informace z oblasti normalizace lze dnes poměrně snadno i přes internet, na adrese <http://www.csn.cz>.

Tabulka 1 – ISO normy zavedené jako ČSN

Název ČSN	Číslo ISO	Datum vydání	Třídící znak
Informace a dokumentace – Údaje o fondu – Souhrnná úroveň	10324	1999	01 0158
Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo technické zprávy (ISRN)	10444	1997	01 0190
Informace a dokumentace - Kódovaný soubor znaků arménské abecedy pro výměnu bibliografických informací	10585	1998	01 0154
Informace a dokumentace – Kódovaný soubor znaků gruzínské abecedy pro výměnu bibliografických informací	10586	1998	01 0153
Informace a dokumentace – Rozšíření kódovaného souboru znaků kyrilice pro výměnu bibliografických informací v neslovanských jazycích	10754	1998	01 0150
Informace a dokumentace. Mezinárodní standardní číslo hudebnin (ISMN)	10957	1996	01 0181
Informace a dokumentace – Ukazatele výkonnosti knihoven	11620	1999	01 0143
Informace a dokumentace – Rozšíření kódovaného souboru znaků arabské abecedy pro výměnu bibliografických informací	11822	1998	01 0151
Dokumentace – Číslování oddílů a pododdílů psaných dokumentů	2145	1997	01 0184
Dokumentace – Adresáře knihoven, archivů, informačních a dokumentačních středisek a jejich bází dat	2146	1998	01 0160
Dokumentace. Formální úprava překladů	2384	1992	01 0164
Informace a dokumentace – Formát pro výměnu informací	2709	1998	01 0157
Dokumentace a informace – Mezinárodní knihovnická statistika	2789	1997	01 0176
Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN)	3297	2000	01 0187
Informace a dokumentace – Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů	4	1999	01 0196
Dokumentace a informace. Slovník. Část 1: Základní pojmy	5127-1	1993	01 0167
Dokumentace a informace. Slovník. Část 2: Tradiční dokumenty	5127-2	1994	01 0183
Dokumentace a informace. Slovník. Část 3: Obrazové dokumenty	5127-3	1995	01 0162
Informace a dokumentace. Slovník. Část 3a: Akvizice, identifikace a analýza dokumentů a dat	5127-3A	1993	01 0165
Dokumentace a informace. Slovník. Část 6: Selekční jazyky	5127-6	1994	01 0163
Dokumentace a informace. Slovník. Část 11: Audiovizuální dokumenty	5127-11	1996	01 0186

Název ČSN	Číslo ISO	Datum vydání	Třídící znak
Dokumentace. Metody analýzy dokumentů, určování jejich obsahu a výběru lexikálních jednotek selekčního jazyka	5963	1996	01 0174
Pokyny pro vypracování a rozvíjení vícejazyčných tezaurů	5964	1991	01 0172
Dokumentace. Formální úprava vědeckých a technických zpráv	5966	1996	01 0173
Dokumentace. Bibliografické řídicí znaky	6630	1996	01 0176
Informace a dokumentace – Kódovaný soubor znaků glagolské abecedy pro výměnu bibliografických informací	6861	1998	01 0152
Dokumentace. Bibliografické citace. Obsah, forma a struktura	690	1996	01 0197
Informace a dokumentace – Bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části	690-2	2000	01 0197
Dokumentace – Formální úprava disertací a podobných dokumentů	7144	1997	01 0161
Dokumentace. Sborník bibliografických datových prvků. Část 1: Meziknihovní výpůjčky	8459-1	1996	01 0175
Informace a dokumentace. Sborník bibliografických datových prvků. Část 2: Akviziční aplikace	8459-2	1996	01 0175
Informace a dokumentace – Sborník bibliografických datových prvků – Část 3: Aplikace pro vyhledávání informací	8459-3	1998	01 0175
Informace a dokumentace. Příkazy pro interaktivní vyhledávání informací	8777	1996	01 0177
Informace a dokumentace – Kódované soubory znaků hebrejštiny pro výměnu bibliografických informací	8957	1998	01 0155
Informace a dokumentace – Určování cenových indexů pro knihy a časopisy nakupované do knihoven	9230	1998	01 0178
Dokumentace a informace – Statistika produkce a distribuce knih, novin, periodické literatury a elektronických publikací	9707	1997	01 0175
Informace a dokumentace – Zásady zpracování, uspořádání a grafické úpravy rejstříků	999	1998	01 0192

Tabulka 2 – Dosud platné původní ČSN

Název ČSN	Číslo ISO	Datum vydání	Třídící znak
Transliterácie cyriliky			01 0185
Zkratky z oblasti vědeckých, technických a ekonomických informací, bibliografie a knihovnictví. Zkratky normalizačních organizací a označování technických norem			01 0179
Vydavatelská úprava odborných časopisů			01 0199
Tvorba jmenného záhlaví			01 0168
Zkratky slov ve jmenném záhlaví dokumentu			01 0169
Nakladatelská (vydavatelská) úprava knih a některých dalších druhů neperiodických publikací			010166
Kódy jazyků		1980	01 0182
Tvorba předmětových hesel			01 0188
Mezinárodní standardní číslování knih (ISBN)		1989	01 0189
Formální úprava jednorázových bibliografických soupisů			01 0191
Dokumentace. Pokyny pro vypracování jednojazyčných tezurů		1996	01 0193
Referát a anotace		1987	01 0194
Bibliografický záznam			01 0195
Formální úprava rešerší			01 0198
Mezinárodní desetinné třídění			01 0180

Kateřina Čadilová